

Vocabulari de dret

Introducció (edició en paper)

CONTINGUT, ABAST, APORTACIÓ (I UNA MICA D'HISTÒRIA)

Aquest vocabulari de dret conté 5.947 entrades, amb equivalències en castellà i amb els sinònims i les sigles corresponents en les dues llengües. En determinats casos, les entrades poden també dur una nota que aporta informació diversa sobre l'ús del terme. Al final del vocabulari un índex dels termes en castellà permet localitzar, mitjançant el número d'entrada, l'equivalència en català en el cos del vocabulari. De tot això, el lector en trobarà una detallada descripció en l'apartat *Instruccions de consulta*.

L'obra prové, en la part més important, de la fusió de dues col·leccions. D'una banda, els Vocabularis Bàsics per a l'Alumnat, de la Universitat de Barcelona, una iniciativa de la Comissió de Política Lingüística de la Facultat de Dret, elaborada per professors d'aquesta i revisada i publicada pels Serveis Lingüístics, aleshores anomenats Servei de Llengua Catalana. De l'altra, la col·lecció Vocabularis Universitaris Bàsics, de la Universitat de València, també fruit d'una iniciativa de professors de la Facultat de Dret, amb l'assessorament terminològic i la publicació del Servei de Política Lingüística.

La dispersió en dues col·leccions molt semblants, que, a més, compartien una gran quantitat de terminologia i un mateix fi de divulgació i de suport a la docència universitària en català, impulsà els responsables dels respectius serveis lingüístics i alguns dels professors que hi havien participat a proposar-ne una refosa. Es tractava d'unificar en un únic volum tot el cabal terminològic que fins llavors es desplegava en més d'una vintena de petits vocabularis, amb la dificultat consegüent de consulta i d'aprofitament. L'acord s'elevà als rectors de les dues universitats, que no sols aprovaren la iniciativa sinó que la impulsaren i la segellaren al més alt nivell en un conveni de col·laboració.

La tasca de compilació i ordenació dels materials, que en principi semblava simple, s'ha revelat bastant més complexa del que havia aparegut en un primer moment. Les dues col·leccions, constituïdes per vocabularis d'un abast entre dos-cents i tres-cents termes, basaven la tria de les respectives entrades en criteris moderadament diferents: els de la Universitat de Barcelona recollien els termes que es consideraven bàsics, mentre que la col·lecció de la Universitat de València tendia a prioritzar, també dins dels fonamentals i més comuns, aquells que podien comportar més dificultats per als usuaris, sobretot tenint en compte l'especial situació sociolingüística amb interferència del castellà.

És així que la terminologia aportada per les dues col·leccions no s'havia guiat per un criteri homogeni en la selecció d'entrades i encara aquestes estaven limitades a uns pocs centenars de termes de cada branca del dret. Això ha implicat que, en aplegar-los tots en la compilació, hàgim hagut d'omplir en una segona fase nombroses llacunes de termes

que, malgrat estar estretament relacionats amb els recollits, no havien estat inclosos en els diversos vocabularis.

Ara bé, malgrat la cura que hem posat en la revisió, l'origen fragmentari d'aquesta compilació, la complexitat del llenguatge jurídic i dels seus límits, les diferents etapes d'elaboració de materials en un període molt dilatat, les dimensions d'aquesta obra i el nombre de persones que hi han intervingut, fan difícil de garantir que aquesta coherència sigui la ideal. Amb tot, i conscients com som que l'aportació que fem no serà del tot sistemàtica en el nivell d'especificitat dels termes recollits, creiem que almenys quedarà compensada per altres contribucions, com un bon grapat de termes que fins ara no contenia cap font catalana, correccions de formes defectuoses, afinament en la sinonímia en diversos casos i, si més no, pel fet de constituir un dels aplecs més extensos de terminologia jurídica en la nostra llengua.

El vocabulari no recull noms propis i, per tant, no conté termes d'institucions concretes amb majúscula inicial. Hi ha, però, genèrics que es corresponen amb denominacions concretes d'organismes que, dins un context determinat, normalment s'escriurien amb majúscula inicial. En el vocabulari, fora de context, s'han pres com a denominacions genèriques i per això s'han introduït en minúscula. En són exemples *administració de justícia*, *assemblea general*, *església*, *estat*, *estatut*, etc.

Dins d'una sèrie derivativa, s'ha donat prioritat a la forma substantiva, com és norma en els reculls de terminologia. En conseqüència, s'han obviat verbs que es poden deduir dels noms corresponents (si tenim *fitació* no cal afegir-hi també un previsible *fitar* i *encrueliment* pot relacionar-se fàcilment amb *encruelir-se*). Això no obstant, sí que s'han recollit els verbs que presenten algun tipus de dificultat gramatical, morfològica, etc. I això mateix es pot dir d'entrades que responen a altres categories gramaticals, com adverbis o locucions diverses.

ESTRUCTURA DEL VOCABULARI

Les entrades

ORDENACIÓ. ENTRADES AMB LA MATEIXA FORMA

Quan dues entrades coincideixen en la forma, apareixen ordenades alfabèticament tenint en compte el signe de la categoria gramatical. Així, per exemple, **abintestat** *adv* precedeix **abintestat** *m* i **moral** *adj* va davant de **moral** *f*.

Si dues entrades comparteixen, a banda de la forma, també la categoria gramatical, i responen a conceptes diferents, van marcades amb un superíndex: **consort**¹, **consort**² i **consort**³. Aquest marcatge es fa quan algun dels significats coberts remetent a sinònims diferents. Així, en l'exemple adduït, el primer envia a *cònjuge*; el segon, a *litisconsort* i en el tercer s'indica en nota que correspon a una figura determinada del dret català.

Per economia d'espai (i també pel seu funcionament sintàctic intercanviable i pel seu significat únic), hem aplegat en una única entrada els noms que funcionen alhora com a adjectius i substantius en singular i plural i en masculí i femení. Per exemple, **orfe** **òrfena**

adj/m/f o **plenipotenciari -ària** *adj/m/f* funcionen en tots els gèneres i nombres adés com a adjectius (*filla òrfena, ministre plenipotenciari*) adés com a substantius (*Els orfes reben una pensió; La presidenta s'ha reunit avui amb els plenipotenciaris*). I, a més, el significat és idèntic tant si actuen com a substantius com si fan el paper d'adjectius.

Contràriament, té entrada diferent de l'adjectiu corresponent el substantiu que presenta un gènere únic i un significat específic. Així, **objectiu -iva** *adj* 'relatiu als objectes o a la realitat més enllà dels subjectes' té entrada diferent d'**objectiu m** 'finalitat', que, a més, com a substantiu només pot ser masculí. I **normatiu -iva** *adj* 'que té caràcter de norma' té lema diferent de **normativa f** 'conjunt de normes', substantiu de gènere femení.

VERBS, ADVERBIS I LOCUCIONS

Ja ha estat apuntat més amunt que, en un recull de terminologia, les entrades corresponents a les categories nominals (adjectius i substantius) conformen per excel·lència el gruix dels termes, de vegades fins i tot amb exclusivitat. Ara bé, en aquest vocabulari hem decidit incloure un nombre considerable de verbs, sobretot aquells que hem jutjat útils per a resoldre confusions o interferències habituals, sia en la forma (*excomunicar, extradir, manumetre, sobreseure, trair*, etc.), sia en el significat (*constrènyer, perquirir, vigir*, etc.), sia en el comportament sintàctic (*recórrer*, etc.). I més enllà dels adjectius i els noms, també hem donat entrada a locucions verbals (*donar comiat, llevar acta*, etc.) i a locucions adverbials o adjectives específiques de l'àmbit jurídic (*en frau de creditors, per persona interposada, sense ànim de lucre*, etc.) i fins i tot a algun adverbi exclusiu d'aquest camp de coneixement (*abintestat, altressí*).

TERMINOLOGIA LLATINA

No hem inclòs en aquesta obra denominacions llatines, que, partint del dret romà que és a la base del nostre sistema jurídic, són freqüents en l'ús, si hi ha un terme equivalent en català. Així no hi trobarem *ab intestato* ni *ius sanguinis* ni *cautio iudicatum solvi*, malgrat la freqüent utilització literal en forma llatina, i sí els corresponents *abintestat*, *dret de sang* o *caució d'arrelament en judici* (o *fiança d'arrelament*). Això no lleva que incloguem termes que, essent catalans, contenen mots llatins (*accident in itinere, complement ad personam*). Però encara en aquests casos els donem juntament amb els sinònims corrents de forma íntegrament catalana (*accident en el trajecte, complement personal*, etc.)

PLURALS PROBLEMÀTICS I VARIANTS FORMALS

En la línia d'informació pràctica i de suport, després del lema de determinats substantius i adjectius, en donem la forma de plural, si aquesta pot suscitar dubtes. Per exemple: **currículum** [*pl: currículums*] per corregir el difós i incorrecte *currícula*; **estat membre** [*pl: estats membres*], enfront d'**estat part** [*pl: estats part*]; **harúspex** [*pl: harúspexs*]; **host** [*pl: hosts*], etc.

Així mateix, s'han consignat entre parèntesis totes les variants morfològiques admeses per als plurals (*cascos* o *cascs blaus; arrestos* o *arrests; arguments mixtos* o *mixts*). Ara bé, per raons d'economia i claredat, aquesta indicació només apareix en els termes base i no pas en els derivats. Per tant, s'aclareix que *risc* té dues formes possibles de plural

(**risc** [pl: **riscos** o **riscs**]) però la indicació no es repeteix en els termes composts que contenen el mot *risc*: *risc laboral*, *risc no permès* i *risc permès*.

Les variants formals en la formació de certs femenins han estat tractades de manera semblant. Així, apareix en el lema **hereu -eva** [o **-eua**] però més avall només *hereu -eva abintestat*, *hereu -eva de confiança*, *hereu -eva legítim -a*, etc.

La variant gràfica del grup *tll* / *tl* que alterna en mots patrimonials catalans (i que, en aquesta obra afecta només els mots *batlle/batle*, *batllia/batlia* i *butlla/butla*) ha estat resolta com ho fan la majoria dels diccionaris de referència: com una variant gràfica –i no pas morfològica com les anteriors– i, per tant, amb entrada pròpia i tractament semblant al d'un sinònim.

Els sinònims. Tractament de la sinonímia

Hem tingut la voluntat expressa de recollir, per a les entrades del nostre vocabulari, tots els sinònims que hem documentat, amb independència del grau d'ús efectiu que de fet puguin tenir. Com que, en cas de concurrència de més d'un sinònim, el vocabulari remet al terme o als termes que marquem com a preferents, l'usuari té sempre el guiatge de saber que tal terme, fins i tot si és rar, secundari o molt poc utilitzat, és sinònim d'un altre que es considera prioritari, amb el qual el pot relacionar. Aquesta informació, que contribueix a jerarquitzar i sistematitzar la terminologia jurídica, és encara més important en una obra com aquesta, en què no hi ha definicions i on la relació entre termes ajuda a comprendre'n el significat.

Hem posat molta cura a assenyalar i, quan ha escaigut, a determinar els termes considerats preferents respecte dels seus sinònims secundaris, que apareixen indicats amb el nom tècnic de *sinònims complementaris*.

Els sinònims preferents i els secundaris o complementaris han estat establerts seguint les indicacions de les obres de referència més destacades que detallem més avall sota l'epígraf *Fonts*. En cas de discrepància entre aquestes fonts, hem optat per la forma que tenia més testimonis al seu favor pel seu pes o pel seu nombre, incloent en aquest punt l'ús real del terme en la legislació i, en concret, en els codis legals en català. Si fins i tot així ens en resultava un equilibri entre el pes de les fonts a l'hora de determinar la prelación dels termes considerats, els hem assignat la marca de sinònims absoluts: és a dir, igualment recomanables.

Notes

El vocabulari és relativament generós en notes. Les raons són, d'una banda, que la inexistència de definicions pot crear estranyesa davant uns certs termes poc coneguts, per exemple, *autèntica*, on la nota aclareix que és el "resum d'una modificació introduïda en el codi de Justinià". També hem recorregut a les notes per distingir dos significats d'una mateixa forma, com en *mitger*¹ -a i *mitger*² -a. I així s'indica que es tracta, respectivament, d'allò "situat entre dues propietats contigües", el primer, i de la "persona que conrea terres d'altri, amb qui es reparteix els fruits", el segon. A més, les notes també serveixen per a aportar el matís de diferència que oposa dos termes molt

pròxims i sovint confosos en català, bé perquè el castellà els usa indistintament, com ara *certificació* ("acció de significar") enfront de *certificat* ("document que certifica"), bé perquè en aqueixa llengua només hi ha un únic terme per als dos conceptes, com *arxiu* ("lloc on es desen els documents") enfront d'*arxivament* ("acció d'arxivar"), tots dos coberts per *archivo*.

Amb les notes també hem volgut ajudar a regularitzar i especialitzar l'ús de diversos termes, amb la precisió del significat a què haurien de tendir com a mots tècnics del dret. Així, l'usuari pot saber que *testimoni* s'hauria d'usar sobretot com a "persona que té coneixement d'un fet", mentre que *testimoniatge* hauria de generalitzar-se com la "declaració d'algú per a certificar alguna cosa que ha vist o sentit". O bé que *metzina* "designa tota substància tòxica" i *verí* "específicament, és la segregada pels animals". O que, *portantveus*, sinònim de *lloctinent*, "és una denominació històrica, no vigent, que, a més, cal no confondre amb *portaveu*". De vegades, a banda de les precisions semàntiques, les notes també informen d'un ús gramatical poc observat ("Recórrer és intransitiu i, per tant, hom *recorre contra* una sentència").

Finalment, les notes donen compte d'aspectes més estrictament jurídics o tècnics, com ara que el terme de dret canònic *impediment de vot* té la denominació completa d'*impediment de vot públic perpetu de castedat en un institut religiós*. O que *culpa*, com a sinònim d'*imprudència*, "és actualment un terme obsolet". O que *maquinació per a alterar el preu de les coses* "ha desaparegut del codi penal espanyol com a denominació literal de les maniobres irregulars per a l'alteració de preus". O que *lleï d'acompanyament* "no és una denominació tècnica" i que "si, a més de modificar i complementar els pressupostos, conté modificacions de lleis diverses, se la sol anomenar *lleï de mesures financeres i administratives*".

Fonts

En l'elaboració d'aquest vocabulari hem tingut molt presents totes les obres de referència, tant les lexicogràfiques generals com les enciclopèdiques i les específicament referides al dret. Entre les primeres volem citar sobretot el *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans i el *Gran diccionari de la llengua catalana* d'Enciclopèdia Catalana. De les enciclopèdiques, cal esmentar la *Gran enciclopèdia catalana* i el *Gran Larousse català*. I, entre les específicament referides al dret, hem d'anomenar expressament el *Diccionari jurídic català* d'Enciclopèdia Catalana i el *Diccionari de dret civil*, el *Vocabulari de dret penal i penitenciari* i la *Terminologia notarial*, elaborats pel Termcat, i altres que, per no estendre'ns-hi massa, el lector trobarà en la bibliografia.

Una menció especial mereixen el Justiterm, del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya, i sobretot el Cercaterm del Termcat, Centre de Terminologia, on hem poat termes ara i adés i on hem contrastat els nostres. I, juntament amb el Cercaterm, cal fer esment de la Neoloteca, el recull de termes recentment aprovats, que es difon des de les pàgines d'aquest mateix centre, recull que té una especial significació perquè aplega els darrers termes normalitzats pel Consell Supervisor en què s'integren tant el Termcat com l'Institut d'Estudis Catalans.

A banda de les lleis dels parlaments de Catalunya, de les Illes Balears i del País Valencià, hem consultat, quan ha calgut, les diverses traduccions al català dels codis legals (codi civil espanyol, codi penal) o les publicacions en la nostra llengua de legislació estatal espanyola (*Butlletí Oficial de l'Estat*). Així mateix, hem recorregut, sempre que hem pogut i quan el concepte jurídic era plenament assimilable, a la comparació amb els termes en ús en altres llengües, sobretot amb les romàniques del nostre entorn: el francès, l'italià i el portuguès.

Una obra oberta, un punt de partença

Naturalment, com a obra humana i com a obra feta en les condicions particulars que hem esmentat adés, hi deu haver termes i aspectes susceptibles de ser precisats, esmenats i millorats. Confiem que així sigui, i per això encoratgem a altres a millorar el que nosaltres hem treballat per aplegar i afinar, de manera que la tasca que un dia començarem amb un modest vocabulari tingui la seva compleció en un lèxic jurídic exhaustiu, ben fixat, genuí i precís.